

NEKE RAZLIKE U OBITELJSKIM INTERAKCIJAMA IZMEĐU ADOLESCENATA REPUBLIKE HRVATSKE I BOSNE I HERCEGOVINE – KROSKULTURALNA PERSPEKTIVA

Mira KLARIN, Slavica ŠIMIĆ ŠAŠIĆ
Sveučilište u Zadru, Zadar

UDK: 314.146(497.5+497.6)
316.723-055.52(497.5+497.6)

Prethodno priopćenje

Primljeno: 7. 1. 2008.

S obzirom na različitost društvenih normi, odgojnih ciljeva neke karakteristične društvene zajednice, možemo pretpostaviti da postoje različitosti, ali i sličnosti u modelima roditeljstva raznih kulturnih konteksta. Nažalost, kroskulturalnih studija vrlo je malo, stoga možemo reći da se većina razvojnih teorija temelji na istraživanjima u zapadnim kulturama (Bennet i Grimley, 2001.; Fouts, 2004.). Proveli smo istraživanje da bismo utvrdili sličnosti i razlike u doživljaju roditeljstva između adolescenata dviju država: Republike Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Rezultati ovog istraživanja upućuju na zaključak da se obitelji iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine razlikuju prema mjestu življenja (selo, grad), razini naobrazbe oca i majke te zaposlenju oca i majke. Što se tiče procjene roditeljskoga ponašanja (emocionalnost, kontrola), nije zabilježena razlika u procjeni adolescenata. Razlika se vidi u procjeni kvalitete obiteljske interakcije. Adolescenti iz Bosne i Hercegovine kvalitetu obiteljske interakcije procjenjuju boljom nego adolescenti u Hrvatskoj. Međutim, te razlike nisu rezultat pripadnosti državi, nego su rezultat razlike u nekim sociodemografskim obilježjima ispitanika.

Ključne riječi: kulturni kontekst, sociodemografska obilježja obitelji, roditeljstvo, roditeljsko ponašanje

Mira Klarin, Sveučilište u Zadru,
Dr. F. Tuđmana 24i, 23 000 Zadar.
E-mail: mklarin@unizd.hr

U razvojnoj psihologiji literatura o roditeljstvu vjerojatno je najbogatija. Sama činjenica da se interes razvojnih psihologa za istraživanje odnosa roditelj – dijete javio relativno rano rezultirala je velikim opusom radova, a time i teorija s toga područja. Unatoč "pokušajima" nekih autora da se "umanji" značenje roditelja na razvoj djeteta (Harris, 1995., 2000.), recentne razvojne teorije roditeljsku ulogu u razvoju smatraju nezaobilaznom i nezamjenjivom (Klarin, 2006.).

Međutim, s obzirom na društvene promjene koje se događaju vrlo brzo i koje uključuju ekonomske, demografske i kulturne promjene neke zajednice, nužno je definirati roditeljstvo (sada i ovdje) i detektirati mehanizme roditeljstva, a po potrebi i redefinirati ulogu roditelja (Kagitcibasi, 2002.). Također zbog sve intenzivnije interakcije među kulturama, nameće se nužnost istraživanja fenomena roditeljstva u drugim kulturama. Pokušaji objašnjenja roditeljstva u kulturnom kontekstu uglavnom se temelje na Bronfenbrennerovu ekološkom modelu (1979.) i Belskijevu modelu multiplih determinanti roditeljstva (1984.). Pri tome je, općenito govoreći, naglasak na istraživanju međuzavisnosti pojedinca i okoline. U tom kontekstu autori se razlikuju s obzirom na predmet istraživanja ili, bolje rečeno, na definiranje okoline. S jedne strane, neki autori okolinu definiraju terminima kako je doživljavaju članovi, dok drugi autori okolinu definiraju ponašanjima koja dotična okolina uključuje (Trickett i Buchanan, 2001.). Istraživanja koja su rezultat ovih perspektiva u definiranju okoline pokušavaju odgovoriti na pitanje o važnosti kontekstualnih faktora za razumijevanje ponašanja.

Već nakon rođenja dijete je motivirano za interakciju s ljudima. Privrženost i povezanost imaju duboke psihogenetske korijene (Keller, 2002.). Prema teoriji privrženosti, rana interakcija presudno utječe na formiranje "internalnoga radnog modela". U zadnjih 20-ak godina interes psihologa usmjeren je prema istraživanjima utjecaja šire društvene sredine i njezine specifičnosti na mehanizme interakcije roditelj – dijete. Pri tome se ističe važnost proučavanja roditeljstva, kao najvažnijega socijalizacijskog faktora, u kontekstu sustava vrijednosti (npr. nezavisnost / međuzavisnost; individualizam / zajedništva), jezika, nacionalnosti, vjere, ekonomskoga statusa, geografskih karakteristika i sl. Ciljevi ovakvih istraživanja jesu utvrditi univerzalne obrasce roditeljskoga ponašanja i utjecaj na prilagodbu, ali i kulturološke varijacije koje su specifične za određeni društveni kontekst (Nelson i sur., 2006.).

Najčešće spominjana dihotomija kultura koja se temelji na globalnoj kvaliteti odnosi se na mogućnost razlikovanja kulture individualizma i kulture kolektivizma (Cooper, 1999.; Radin, 2002.). Međutim, ova dihotomija pokazala se poprilično

grubom, stoga neki autori razlikuje dimenzije kulture. Tako npr. Hofstede i McCrae (2004.) ističu mogućnost razlikovanja 6 dimenzija kulture: procesna orijentacija / orijentacija na rezultat; orijentacija na posao / orijentacija na zaposlenika; lokalizam / globalizam, otvoren sustav / zatvoren sustav; čvrsta kontrola / slaba kontrola; fleksibilna orijentacija / rigidna orijentacija. Društveni kontekst saturiran u većoj ili manjoj mjeri navedenim dimenzijama određuje norme zajednice, očekivanja roditelja i roditeljske postupke. Ciljevi ovih istraživanja jesu prepoznati i razumjeti faktore i procese koji određuju obitelj i njezino funkcioniranje te definirati tipične načine roditeljstva u specifičnom socijalnom kontekstu.

Kroskulturalna istraživanja roditeljstva pokazuju da roditeljsko ponašanje ovisi o stavovima kulturnog okruženja, o djetetovoj prirodi i o roditeljskim odgojnim ciljevima (Vandermaas-Peeler i sur., 2001.; Zervides i Knowles, 2007.). U nekim kulturama roditelji sebe doživljavaju djetetovim partnerom, dok u nekim drugim kulturama ulogu partnera prepuštaju starijoj braći / sestrama i vršnjacima. Tako npr. autori navode čitav niz istraživanja koja ističu razliku u dječjoj igri s obzirom na "složenost" kulture (Vandermaas-Peeler i sur., 2001.). Naime, u kompleksnim kulturama dječja je igra kompleksnija i kreativnija. Ovaj fenomen utjecaja kulture na dječju igru Roberts (1981., prema Vandermaas-Peeler i sur., 2001.) naziva "kulturnim zanosom". Prema tumačenjima autora, u društvima gdje djeca moraju sudjelovati i pomagati u obiteljskim poslovima manje se pažnje poklanja igri, za razliku od društava u kojima djeca nisu "odgovorna" za obitelj.

Provedene metaanalize tipova privrženosti upućuju i na kulturološku različitost, unatoč jedinstvenosti reakcije djeteta na separaciju (Durkin, 1995.). Privrženost tipa B jednaka je u svim kulturama, dok je privrženost tipa A češća kod djece zapadne kulture, a tip C kod djece iz Izraela i Japana.

Doživljaj roditeljstva između adolescenata kultura koje nazivamo individualističkima i kultura koje nazivamo kolektivističkima također se razlikuje. U kulturi individualizma (u industrijaliziranim društvima) adolescenti roditelje doživljavaju kao manje tople i brižne. Roditelji pripremaju djecu za samostalan život bez pretjerane bliskosti s drugima. S druge strane, u tradicionalnim kulturama (kultura kolektivismu) roditelji prema djeci pokazuju više emocija, brige, podrške i pripremaju djecu za uzajamnu brigu i zajedništvo (Chen i Farruggia, 2002.; Chiu i Hong, 2006.). Stoga autonomiju, jedan od važnijih ciljeva razvojnoga razdoblja adolescencije, različite kulture "potiču" u različitoj mjeri. U industrijaliziranim, individualističkim kulturama od adolescenta se očekuje ranija autonomija i osamostaljivanje, za razliku od očekivanja u tradicionalnim kulturama.

Kulturne vrijednosti i socijalni sustav u kojem dijete živi izravno utječu na razvoj. Osim toga izravnog utjecaja, izjave stan je utjecaj i na manje socijalne sustave (mikrosustav), kao što su obitelj i vršnjaci.

Kroskulturalna istraživanja razvoja upućuju na zaključak o postojanju kulturalnih razlika u roditeljskim stilovima (Nelson i sur., 2006.).

Roditeljski stilovi konceptualizirani su dvjema dimenzijama: roditeljskom toplinom i roditeljskim nadzorom (Vasta i sur., 1997.). Kombinacijom ovih dimenzija mogu se razlikovati 4 stila roditeljstva: autoritativan roditeljski stil, autoritaran roditeljski stil, popustljiv roditeljski stil i ravnodušan roditeljski stil. Autoritativan roditeljski stil obilježen je toplinom i prihvaćanjem, ali i jasno postavljenim granicama. Autoritaran roditeljski stil obilježen je niskom razinom prihvaćanja i ljubavi, uz istodobnu zahtjevnost i visoko postavljanje ciljeva. Popustljiv roditeljski stil uključuje osjetljivost za djetetove potrebe, odnos ispunjen toplinom i prihvaćanjem, ali bez kontrole. Ravnodušan roditeljski stil ne uključuje ni jednu od dvije dimenzije. Odnosi se na roditeljsko ponašanje koje ne uključuje prihvaćanje i ljubav, a ni kontrolu i nadzor.

Kroskulturalna istraživanja roditeljskih stilova upućuju na mogućnost razlikovanja istih stilova u različitim kulturama (Hart i sur., 2000.). Međutim, isto tako usporedba roditeljskih stilova kultura koje zovemo individualističkima (npr. Sjeverna Amerika) i onih koje zovemo kolektivističkima (npr. Kina) pokazuje specifičnosti. Ta specifičnost odnosi se u prvom redu na dimenziju kontrole. Naime, kineski roditelji služe se prisilom, kontrolom i kaznom više nego što to čine američki roditelji (Wu i sur., 2002.). Različiti oblici kontrole koja se manifestira u roditeljskom stilu kod ove dvije kulture proizlazi iz različita shvaćanja kontrole. U istočnoj, kolektivističkoj, kulturi kontrola znači uključenost i zanimanje roditelja za dijete i kao takva je dobrodošla. Tako definirana kontrola u zapadnoj, individualističkoj, kulturi imala bi destruktivne učinke na razvoj (Nelson, i sur., 2006.). Wu i sur. (2002.) iznose nekoliko elemenata koji karakteriziraju roditeljstvo u istočnim kulturama: ohrabrivanje skromnosti i skromna ponašanja; zaštita i jačanje zavisnosti od roditelja, osobito u zadovoljenju dječjih potreba; podrška stidljivu i povučenu ponašanju; poticanje čestitosti i konformizma; majčinska briga i uključenost u djetetov život. Ova i slična istraživanja pokazuju kako kultura utječe na manifestiranje roditeljskih stilova. Može se očekivati postojanje univerzalnih oblika interakcije roditelj – dijete u različitim kulturama, ali i kulturne specifičnosti koje su proizašle iz karakteristika kulture u kojoj dijete živi.

Istraživanja roditeljstva u društvenom i kulturnom kontekstu kod nas su vrlo rijetka. Rezultati usporedbe sustava

vrijednosti u Hrvatskoj i drugim europskim zemljama pokazuje sličnosti, ali i razlike. Naime, zabilježena je pozitivna korelacija između tradicionalnih vrijednosti i vrijednosti koje naglašavaju individualnost (Hoblaj i Črpić, 2000.), što bi moglo upućivati na isprepletanje tradicionalnih vrijednosti i vrijednosti karakterističnih za individualistička društva. Novija usporedna istraživanja (usporedba hijerarhije vrijednosti 1986. i 1999.) pokazuju promjenu vrijednosnih orijentacije kod hrvatske mladeži prema individualizmu (Radin, 2002.). Jednako tako može se uočiti razlika u vrijednosnim orijentacijama s obzirom na regionalnu pripadnost (Radin, 2002.).

U literaturi koja ispituje utjecaj konteksta u nama prostorno bliskim državama (npr. u Bosni i Hercegovini) uglavnom ih uspoređuju s kulturama zapada (Norveška, Amerika, Durkin, 1995.) ili nekim nama udaljenim kulturama (npr. Kina, Indija, Palestina, Kolumbija, Bradford i sur., 2003.) ili pak s pripadnicima tradicionalne muslimanske kulture i zapadne kulture (Kirwood, 1983.). U razdoblju tranzicije, kroz koje prolazi naša država i susjedne države, čini nam se vrlo važnim ispitivati i varijable obiteljske interakcije na koje bi društvene promjene mogle značajno utjecati.

Cilj je ovog istraživanja utvrditi razlike i sličnosti u doživljaju roditeljstva i obiteljske interakcije između adolescenata dviju kulturnih sredina: središnje Bosne i Hercegovine i srednje Dalmacije u Republici Hrvatskoj. Nažalost, ovakva su istraživanja, koliko je nama poznato, vrlo rijetka.

Pretpostavka je da postoji razlika u doživljaju roditeljstva i procjeni kvalitete obiteljskih interakcija između adolescenata dviju sredina. Naime, mogu se očekivati kulturološke razlike između središnje Bosne i Hercegovine i srednje Dalmacije u Republici Hrvatskoj. Te razlike mogu biti uvjetovane različitim povijesnim kontekstom, migracijama stanovništva, geografskim specifičnostima, ratnim i poslijeratnim zbivanjima, nacionalnom i vjerskom pripadnošću, demografskom strukturom, ekonomskim prilikama i sl. Pretpostavljamo da te različitost utječu i na doživljaj roditeljskoga ponašanja kod adolescenata. Usporedno s očekivanim različitostima u doživljaju roditeljstva (Rohner i sur., 2003.) pretpostavljamo postojanje sličnosti u smislu univerzalnih oblika interakcije između roditelja i djeteta (Bradford, 2003.). Također pretpostavljamo da se blizina i utjecaj Europe i društvene promjene koje se događaju pod utjecajem zapadne kulture snažnije osjećaju u Republici Hrvatskoj, a time se odražavaju na obiteljsku dinamiku tako što bi adolescenti Bosne i Hercegovine mogli biti zadovoljniji zbog tradicionalnije organizacije života u odnosu na adolescente iz Republike Hrvatske.

METODA ISTRAŽIVANJA

Ispitanici

U ispitivanju je sudjelovalo ukupno 743 adolescenata, 390 iz Hrvatske (Zadar, srednja Dalmacija) i 353 iz Bosne i Hercegovine (Žepče, središnja Bosna). Ukupno je bilo 320 mladića i 418 djevojaka. Uzorak su činili adolescenti srednjih škola, i to 356 učenika iz strukovnih škola i 384 iz gimnazija (odabir škola bio je slučajan). Struktura ispitanika može se vidjeti u Tablici 1.

➔ TABLICA 1
Struktura ispitanika
prema državama i
ukupno

	Hrvatska	Bosna i Hercegovina	Ukupno
Mladići	171	149	320
Djevojke	219	199	418
1. razred	103	94	197
2. razred	107	78	185
3. razred	90	90	180
4. razred	90	91	181
Strukovna škola	178	178	356
Gimnazija	212	175	384
Ukupno	390	353	743

Podatci u tablicama 1 i 2 nisu usklađeni jer manji broj ispitanika nije naveo podatke za spol (pet ispitanika iz BiH) i mjesto življenja (5 ispitanika iz BiH i jedan iz Hrvatske).

Postupak

Ispitivanje je provedeno u dvije države: Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u travnju 2007. godine i trajalo je tjedan dana za svaku državu. Raspoređeno je tako da se obuhvate po dvije gimnazije i dvije strukovne škole u spomenutim gradovima. Ispitivanje je provedeno u vrijeme redovite nastave, a primjena mjernih instrumenata po skupini trajala je manje od jednoga školskog sata.

Mjerni instrumenti

Skala zadovoljstva vlastitom obitelji (Vulić-Prtorić, 2004.)

Skala zadovoljstva obitelji ispituje djetetove osjećaje u odnosu na obitelj u cjelini. Sastoji se od 11 tvrdnji koje se odnose na osjećaje sigurnosti, sreće i zadovoljstva obiteljskim životom. Neke od karakterističnih tvrdnji glase: "Za mene je moja obitelj izvor utjehe i zadovoljstva", "Moja obitelj ide mi na živce".

Zadaća ispitanika bila je da na petodijelnoj skali zaokruži u kojoj je mjeri tvrdnja za njega točna, pri čemu 1 znači da tvrdnja uopće nije točna, a 5 da je potpuno točna. Autorica ističe visoku pouzdanost ove skale ($\alpha = 0,892$). U ovom istraživanju pouzdanost tipa Cronbach alpha iznosi 0,90 i sve tvrdnje imaju visoku pouzdanost. Prosječna vrijednost dostignuća na skali iznosi $M=46,26$, a standardno odstupanje $SD=7,46$.

Skala ima jednofaktorsku strukturu, a postotak objašnjene varijance iznosi 50,87%. Rezultat dobiven na skali zadovoljstva vlastitom obitelji interpretira se kao stupanj zadovoljstva obitelji i obiteljskim životom.

Skala percepcije obiteljskih odnosa (Macuka, 2004.)

Skala percepcije obiteljskih odnosa mjeri dvije dimenzije roditeljstva (zasebno za majku i oca): emocionalnost i kontrolu. Dimenzija emocionalnosti odnosi se na emocije koje roditelj upućuje djetetu, na prihvatanje, pružanje podrške i razumijevanje. Neke od karakterističnih tvrdnji glase: "Ja i moja majka/otac imamo iskren odnos", "Utješi me kada sam tužan/tužna". Dimenzija kontrole odnosi se na mehanizme ponašanja koji su usmjereni na modificiranje dječjega ponašanja, poput kažnjavanja, upućivanja prijetnji, podcjenjivanja, uspoređivanja s drugom djecom, a neke od karakterističnih tvrdnji glase: "Ismijava me pred drugima", "Rijetko mi se smiješi". Prema dvofaktorskom modelu roditeljstva, ove su dvije dimenzije bipolarne. Njihovom kombinacijom možemo razlikovati četiri stila roditeljstva: autoritativan, autoritaran, zane-marujući i popustljiv.

Skala percepcije obiteljskih odnosa ima dvofaktorsku strukturu. Posebno se interpretiraju rezultati dobiveni na supskalama emocionalnosti i kontrole u smjeru prisutnosti dviju dimenzija kod oba roditelja.

Na skali kontrole (kod oba roditelja) jedna tvrdnja nije pokazala zadovoljavajuću pouzdanost, stoga je izuzeta iz daljnje analize ("Često mi 'drži predavanja' kako se trebam ponašati"). Broj čestica na skali emocionalnosti iznosi 15, a na skali kontrole 9. Ispitanici su svaku tvrdnju procjenjivali na petodijelnoj ljestvici, pri čemu 1 znači da tvrdnja uopće nije točna, a 5 da je tvrdnja potpuno točna. Pouzdanost rezultata dobivenih na četiri supskale (majka – emocionalnost, majka – kontrola, otac – emocionalnost, otac – kontrola) zadovoljava i kreće se od 0,75 do 0,85 u ispitivanju autorice, odnosno od 0,82 do 0,88 u našem ispitivanju. Prosječne vrijednosti na skalama iznose: majka – emocionalnost $M=59,69$, $SD=10,46$; majka – kontrola $M=21,60$, $SD=7,22$; otac – emocionalnost $M=55,92$, $SD=11,23$; otac – kontrola $M=20,95$, $SD=7,38$.

Skala za mjerenje osamljenosti u obitelji (Ćubela-Adorić, 2004.)

Skala za mjerenje osamljenosti dio je skale socijalne i emocionalne osamljenosti. Sastoji se od 10 čestica. Originalna skala sadrži jednu tvrdnju više, koja je zbog nedovoljne pouzdanosti izostavljena iz daljnje analize ("Zaista mi je stalo do moje obitelji"). Zadatak ispitanika bio je da na petodijelnoj ljestvici procijene točnost tvrdnje, pri čemu 1 znači da tvrdnja uopće nije točna, a 5 da je tvrdnja potpuno točna. Skala ispituje odnose u obitelji i zadovoljstvo tim odnosima, kao što su npr.

zadovoljenje potrebe za pripadanjem obitelji, razumijevanje članova obitelji, pružanje podrške i dijeljenje pozitivnih emocija. Neke od karakterističnih tvrdnji glase: "Nikom u mojoj obitelji nije stalo do mene", "Osjećam da pripadam svojoj obitelji".

Pouzdanost skale zadovoljava (Cronbach alpha = 0,88) i objašnjava 45% zajedničke varijance. Prosječne vrijednosti iznose $M=16,56$, $SD=6,67$.

Upitnik sociodemografskih obilježja uzorka

adolescenata iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine

U ovu skupinu sociodemografskih varijabli uključene su osnovne sociodemografske varijable za koje smatramo da su uz varijablu države mogle imati učinka na kvalitetu obiteljskih interakcija. Pri tome su uzeti sljedeći podatci: spol; dob; mjesto stanovanja (a) grad, b) selo); radni status roditelja (a) u radnom odnosu, b) nije u radnom odnosu); razina naobrazbe roditelja (1 – nezavršena osnovna škola; 2 – završena osnovna škola; 3 – završena stručna sprema (2 ili 3 g. više od osnovne škole – KV); 4 – završena srednja škola; 5 – završena visoka škola ili fakultet; 6 – završen magisterij / doktorat).

REZULTATI

Kako bismo provjerili utječe li pripadnost državi na kvalitetu obiteljskih interakcija, procjene kvalitete obiteljskih interakcija uspoređene su s obzirom na državu. Budući da je utvrđena razlika s obzirom na neke od sociodemografskih varijabli koje bi teoretski mogle utjecati na kvalitetu obiteljskih interakcija, kontroliran je utjecaj tih varijabli. Stoga je analiza rezultata provedena u tri koraka. Prvi je korak bio utvrditi možebitne razlike u sociodemografskim obilježjima ispitanih adolescenata iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine koje bi mogle utjecati na kvalitetu obiteljskih interakcija. Drugi je korak bio utvrditi efekte tih varijabli na varijable koje mjere kvalitetu obiteljskih interakcija za svaku skupinu adolescenata posebno. Utvrdivši tako kovarijate, treći korak bio je utvrditi efekte pripadnosti državi na doživljaj kvalitete obiteljskih interakcija kod adolescenata.

Razlike u sociodemografskim obilježjima obitelji adolescenata iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine

Prvi korak u obradbi rezultata bio je usmjeren na ispitivanje razlike u sociodemografskim obilježjima između adolescenata, odnosno njihovih obitelji iz dvije države.

Nije zabilježena značajna razlika u strukturi uzorka po spolu ($\chi^2=0,08$; $p=0,78$). Među uzorcima nije zabilježena ni dobna razlika (kategorizirani po razredu koji pohađaju) ($\chi^2=3,13$; $p=0,37$).

➔ **TABLICA 2**
 Deskriptivni podatci
 za kategoriju *mjesto
 življenja* obitelji ado-
 lescentata iz Republike
 Hrvatske i Bosne
 i Hercegovine

	Republika Hrvatska		Bosna i Hercegovina	
	N	%	N	%
Živi u gradu	248	63,75	56	16,09
Živi na selu	141	36,25	292	83,91
Ukupno	389	100	348	100

Statistički značajna razlika zabilježena je u mjestu življenja (Tablica 2). Obitelji uzorka adolescenata iz Republike Hrvatske u većem broju žive u gradu, dok obitelji uzorka adolescenata iz Bosne i Hercegovine češće žive na selu ($\chi^2=172,17$; $p=0,000$).

U Tablici 3 prikazana je distribucija odgovora adolescenata na pitanje o razini naobrazbe oca i majke. Očevi adolescenata iz Republike Hrvatske najčešće imaju završenu srednju školu (53,59%), a zatim višu školu ili fakultet (28,46%). Očevi adolescenata iz Bosne i Hercegovine najčešće imaju završenu srednju školu (43,91%), pa stručnu školu (20,06%). Majke adolescenata Republike Hrvatske najčešće imaju završenu srednju školu (56,92%), zatim završenu visoku školu ili fakultet (27,18%). Majke adolescenata iz Bosne i Hercegovine najčešće imaju završenu srednju školu (39,09%), pa zatim osnovnu (33,71%).

Kako bismo utvrdili razlikuju li se roditelji dviju skupina adolescenata s obzirom na razinu naobrazbe, prikupljene odgovore kodirali smo na ljestvici od 1 ("bez osnovne škole" do 7 ("magisterij ili doktorat"). Testiranje razlike upućuje na statističku značajnost i za razinu naobrazbe očeva ($t=49,07$; $p=0,000$) i za razinu naobrazbe majke ($t=31,83$; $p=0,000$). Naime, očevi adolescenata iz Republike Hrvatske imaju u prosjeku viši stupanj naobrazbe ($M=4,16$; $SD=0,81$) u odnosu na očeve adolescenata iz Bosne i Hercegovine ($M=3,57$; $SD=0,98$). I stupanj naobrazbe majki adolescenata iz Republike Hrvatske u prosjeku je viši ($M=4,14$; $SD=0,82$) u odnosu na prosječnu naobrazbu majki adolescenata iz Bosne i Hercegovine ($M=3,04$; $SD=1,20$) (Tablica 3).

Sljedeća analiza odnosila se na testiranje razlike u radnom statusu roditelja adolescenata iz Republike Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine. Radni status kodirali smo sa 1 (u radnom odnosu) i sa 2 (nije u radnom odnosu). S obzirom na ovu varijablu nije zabilježena statistički značajna razlika u radnom statusu očeva, ali je zabilježena razlika u radnom statusu majki ($\chi^2=125,69$; $p=0,000$). Majke adolescenata iz Republike Hrvatske značajno su češće u radnom odnosu (70,76%) od majki adolescenata iz Bosne i Hercegovine (28,87%). U Tablici 4 može se vidjeti raspodjela po kategorijama za obje skupine majki.

	Roditelji adolescenata iz RH				Roditelji adolescenata iz BiH			
	Otac		Majka		Otac		Majka	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Nezavršena osnovna škola	5	1,28	0	0	6	1,70	31	8,78
Završena osnovna škola	9	2,31	26	6,67	46	13,03	119	33,71
Stručna škola (2 ili 3 g. više od osnovne škole)	34	8,72	20	5,13	92	26,06	36	10,20
Srednja škola	209	53,59	222	56,92	155	43,91	138	39,09
Visoka škola ili fakultet	111	28,46	106	27,18	40	11,33	22	6,23
Magisterij ili doktorat	8	2,05	9	2,31	7	1,98	4	1,13
Bez odgovora	14	3,59	7	1,79	7	1,98	3	0,85
Ukupno	390		390		353		353	

📌 **TABLICA 3**
Deskriptivni podatci o razini naobrazbe roditelja adolescenata iz Republike Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine

📌 **TABLICA 4**
Deskriptivni podatci o radnom statusu majki adolescenata iz Republike Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine

	Majka je u radnom odnosu		Majka nije u radnom odnosu	
	N	%	N	%
Republika Hrvatska	271	70,76	112	29,24
Bosna i Hercegovina	97	28,87	239	71,13
Ukupno	368		351	

U zaključnom dijelu ove, prve, faze obradbe rezultata treba istaknuti da postoji statistički značajna razlika u nekim sociodemografskim obilježjima obitelji adolescenata iz Republike Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine. Razlika je zabilježena u mjestu življenja, razini naobrazbe obaju roditelja te u radnom statusu majke.

Testiranje efekta sociodemografskih varijabli u objašnjenju kvalitete obiteljskih interakcija za svaku skupinu adolescenata

Sljedeći korak u analizi rezultata bio je utvrditi imaju li sociodemografske varijable po kojima se dva uzorka razlikuju značajnog efekta na varijable kvalitete obiteljskih interakcija za svaku skupinu adolescenata posebno. U Tablici 5 prikazani su rezultati ANOVE za varijable koje mjere kvalitetu obiteljskih interakcija s obzirom na sociodemografska obilježja po kojima dvije skupine adolescenata nisu izjednačene (u Tablici 5 prikazani su samo rezultati ANOVE koji su značajni).

Adolescenti iz Hrvatske

Iz Tablice 5 može se zaključiti da su mjesto življenja i majčina razina naobrazbe sociodemografske varijable koje kod skupine adolescenata iz Republike Hrvatske imaju značajan efekt na neke od varijabli koje mjere kvalitetu obiteljskih interakcija (skala zadovoljstva vlastitom obitelji i skala majka – kontrola). Adolescenti koji žive na selu zadovoljniji su obiteljskom inter-

akcijom od adolescenata koji sa svojim obiteljima žive u gradu. Razina majčine naobrazbe također ima značajan efekt na kontrolu koju manifestira u interakciji s adolescentom. Majke koje imaju završenu stručnu školu najviše pribjegavaju kontroli, dok majke koje imaju završenu srednju školu kontrolu rabe najmanje.

Varijable kvalitete obiteljskih interakcija	Sociodemografske varijable	M	SD	
Zadovoljstva vlastitom obitelji	Mjesto življenja			
	Grad	44,99	7,96	F=7,03; p=0,008
	Selo	47,03	6,12	
	Naobrazba majke			
	Osnovna škola	47,92	7,23	F=2,94; p=0,020
	Stručna škola	42,50	9,08	
	Srednja škola	46,37	7,21	
Visoka škola ili fakultet	44,31	7,44		
Magisterij / doktorat	45,67	6,48		
Majka - kontrola	Naobrazba majke			
	Osnovna škola	17,27	8,52	F=3,08; p=0,016
	Stručna škola	21,35	8,54	
	Srednja škola	16,88	6,26	
	Visoka škola ili fakultet	18,90	7,48	
	Magisterij / doktorat	19,33	8,86	

☉ **TABLICA 5**

Prosječni rezultati (aritmetičke sredine i standardne devijacije) na skali zadovoljstva vlastitom obitelji i skali majka – kontrola te rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na mjesto življenja i naobrazbu majke

☉ **TABLICA 6**

Prosječni rezultati (aritmetičke sredine i standardne devijacije) na skali majka – emocionalnost i skali majka – kontrola te rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na mjesto življenja

Adolescenti iz Bosne i Hercegovine

Iz rezultata prikazanih u Tablici 6 vidi se da mjesto življenja ima značajnog efekta na varijable koje se odnose na procjenu kvalitete interakcije s majkom (emocionalnost i kontrola). Majke koje sa svojim obiteljima žive u gradu u interakciji više manifestiraju emocionalnost, prihvaćanje i podršku te istodobno rjeđe rabe kontrolu kao mehanizam utjecaja na dijete. Majke koje žive na selu manje pokazuju ljubav i podršku, a više kontrolu i kritiziranje. U Tablici 6 prikazani su samo rezultati ANOVE koji su značajni.

Varijable kvalitete obiteljskih interakcija	Sociodemografske varijable	M	SD	
Majka – emocionalnost	Mjesto življenja			
	Grad	62,75	8,31	F=6,46; p=0,011
	Selo	58,94	10,62	
Majka – kontrola	Mjesto življenja			
	Grad	16,39	4,90	F=4,58; p=0,033
	Selo	18,37	6,58	

Rezultati analize varijance i kovarijance kada su varijable kvalitete obiteljskih interakcija zavisne varijable, pripadnost državi prediktorska varijabla, a sociodemografske varijable po kojima dva uzorka ispitanika nisu izjednačeni kovarijate

● **TABLICA 7**
Prosječni rezultati (aritmetičke sredine i standardne devijacije) i rezultati jednosmjerne analize varijance i analize kovarijance za varijable kvalitete obiteljskih interakcija s obzirom na pripadnost državi

Rezultati jednosmjerne analize varijance govore da se dvije grupe adolescenata razlikuju u procjeni zadovoljstva vlastitom obitelji (Tablica 7). Adolescenti iz Bosne i Hercegovine u prosjeku su zadovoljniji svojom obitelji ($M=46,82$; $SD=7,44$) nego adolescenti iz Republike Hrvatske ($M=45,70$; $SD=7,42$). Kako bismo provjerili efekte pripadnosti državi i pri tome kontrolirali utjecaj mjesta življenja i razine majčine naobrazbe, proveli smo analizu kovarijance (Tablica 7). Rezultati pokazuju da pripadnost državi nema značajnog efekta na zadovoljstvo vlastitom obitelji. Razlika se može pripisati utjecaju kovarijata, odnosno mjestu življenja i razini majčine naobrazbe.

Procjene na drugim skalama kvalitete obiteljskih interakcija statistički se značajno ne razlikuju za dvije skupine ispitanika.

Zavisne varijable	Republika Hrvatska		Bosna i Hercegovina		ANOVA	ANCOVA ¹
	M	SD	M	SD	F _{1,741}	F _{1,725}
Zadovoljstvo vlastitom obitelji	45,70	7,42	46,82	17,44	4,190*	0,065
Majka – emocionalnost	59,54	10,26	59,64	10,32	0,020	0,001
Majka – kontrola	17,75	6,99	18,06	6,34	0,404	0,382
Otac – emocionalnost	55,80	10,76	56,04	10,35	0,100	0,212
Otac – kontrola	17,29	6,99	17,80	6,21	1,118	2,992
Usamljenosti u obitelji	16,20	6,67	16,93	6,40	2,300	3,057

* $p < 0,05$; ¹ Kovarijate su mjesto življenja i razina majčine naobrazbe.

RASPRAVA

Ovo istraživanje provedeno je zato da se utvrde sličnosti i razlike u kvaliteti obiteljskih interakcija adolescenata iz dvije kulturne sredine, Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Polazeći od pretpostavke da su neki obrasci ponašanja roditelj – dijete univerzalni i mogu se prepoznati u svim kulturama, pretpostavili smo da postoje sličnosti u tom smislu i kod ove dvije skupine adolescenata. S druge strane, pretpostavili smo da kulturološke razlike mogu pridonijeti i nekim različitostima u interakciji. Iako su Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina u razdoblju tranzicije, razdoblju koje obilježavaju velike društvene i gospodarske promjene, pretpostavili smo da su adolescenti i njihove obitelji iz Republike Hrvatske pod većim utjecajem zapada i društvenih promjena koje se ondje događaju (osobito onih koje se odnose na promjene u obitelji).

Rezultati ovog istraživanja nisu potvrdili našu hipotezu. Naime, završni korak u obradbi rezultata u kojem su kon-

trolirani efekti sociodemografskih obilježja pokazuje da pripadnost državi kao kriterij kulture nema značajnog efekta na procjenu kvalitete obiteljskih interakcija kod adolescenata.

No analiza rezultata pokazala je značajne razlike kod dvije skupine adolescenata u nekim sociodemografskim obilježjima, kao što su mjesto življenja, razina majčina i očeva obrazovanja te radni status majke. Adolescenti iz Bosne i Hercegovine sa svojim obiteljima češće žive na selu (pokraj Žepča), u odnosu na adolescente iz Republike Hrvatske, koji češće sa svojim obiteljima žive u gradu (Zadar). Dvije skupine adolescenata također se razlikuju s obzirom na razinu naobrazbe obaju roditelja. Roditelji adolescenata iz Republike Hrvatske u prosjeku imaju viši stupanj naobrazbe od roditelja adolescenata iz Bosne i Hercegovine. Razlika je zabilježena i s obzirom na ne/zaposlenost majke. Majke adolescenata iz Republike Hrvatske značajno su češće u radnom odnosu, za razliku od majki adolescenata iz Bosne i Hercegovine.

Daljnja analiza rezultata pokazala je da ove razlike u sociodemografskim obilježjima uzorka koji je sudjelovao u ovom istraživanju različito utječu na procjenu kvalitete obiteljskih interakcija. Kod adolescenata iz Republike Hrvatske razliku u procjeni zadovoljstva vlastitom obitelji možemo objasniti mjestom življenja i razinom majčine naobrazbe. Oni adolescenti koji žive na selu zadovoljniji su vlastitom obitelji. Neka istraživanja koja su provedena kod nas o privlačnosti mjesta življenja kod adolescenata s obzirom na selo i grad zaključuju da je adolescentima privlačniji život na selu, i to zbog veće sigurnosti, manje kriminala, manje koncentracije problematičnih ljudi. Osim toga, socijalna je mreža znatno čvršća, pa se osjećaju sigurnijima (Raboteg-Šarić i Rogić, 2002.). Adolescenti čije majke imaju završenu osnovnu školu pokazuju najviši stupanj zadovoljstva obiteljskim životom. Manje su zadovoljni oni adolescenti koji sa svojim obiteljima žive u gradu, a najmanje zadovoljstvo vlastitom obitelji iskazuju oni čije majke imaju stručnu školu, odnosno završenu kvalifikaciju. I razina majčine naobrazbe utječe na procjenu kontrole koju majka pokazuje u interakciji s adolescentom. Najviše kontrole pokazuju majke koje imaju završenu stručnu školu, odnosno kvalifikaciju, a najnižu majke koje imaju završenu srednju školu. Iz dobivenih rezultata možemo zaključiti da su adolescenti nezadovoljni obiteljskom klimom ako majke pokazuju više kontrole prema njima. Kontrola, kritiziranje i nezainteresiranost koju majka iskazuje u odnosu s djetetom pridonosi i lošem osjećaju prema vlastitoj obitelji. Možemo pretpostaviti da život na selu omogućuje drugačiji ritam obiteljskoga života i održavanje socijalnih kontakata sa širom obitelji i susjedima, što pridonosi zadovoljstvu obiteljskim životom. Život u gradu nameće ubrzan ritam koji negativno u-

tječe na opću klimu u obitelji. Obrazovni status majke također značajno pridonosi zadovoljstvu vlastitom obitelji. Adolescenti koji žive na selu i čije majke imaju završenu osnovu školu najzadovoljniji su, dok adolescenti koji žive u gradu i čije majke imaju završenu stručnu školu najmanje su zadovoljni. Pretpostavljamo da život u gradu i završena kvalifikacija nepovoljno utječe na obiteljsku klimu, međutim s druge strane relativno nizak obrazovni status majki sa sela (završena osnovna škola) pridonosi zadovoljstvu. Razlog bismo možda mogli pronaći u različitom odnosu prema razini naobrazbe u dvije sredine kod hrvatskim adolescenata. Završena kvalifikacija u gradu nije društveno prihvatljiv obrazovni status, dok je završena osnovna škola na selu društveno prihvatljiva. U budućim istraživanjima trebalo bi istražiti i zadovoljstvo majki s obzirom na razinu naobrazbe u različitim sredinama, a koja bi mogla utjecati na kvalitetu njezinih interakcija s članovima obitelji. Sljedeća je zanimljivost efekt razine naobrazbe na kontrolu koju majka rabi prema adolescentu. Kontrola određena kao neprimjećivanje, nezainteresiranost i nedovoljna ekspresija pozitivnih emocija češća je kod majki koje imaju završenu stručnu školu, dok najmanje kontrole pokazuju majke koje imaju nešto viši stupanj naobrazbe (završenu srednju školu). U obiteljima u kojima majka rabi najviše kontrole adolescenti su najmanje zadovoljni vlastitom obitelji. S obzirom na osobitosti adolescencije kao razvojnoga razdoblja, povećana kontrola majki izrazito nepovoljno utječe na njihov odnos prema obiteljskoj klimi općenito. Također treba istaknuti da adolescenti čije majke imaju više stupnjeve naobrazbe (visoka škola ili fakultet; magisteriji / doktorat) njihove postupke shvaćaju kao kontrolu. Vjerojatno zaposlenost majke izvan kuće i zaokupljenost poslom adolescenti procjenjuju kao manjak interesa i uključenosti u njihov život.

Efekt mjesta življenja značajan je kod procjena emocionalnosti i kontrole koje majka manifestira u interakciji s adolescentom kod skupine iz Bosne i Hercegovine. Veću emocionalnost i manju kontrolu manifestiraju majke koje žive u gradu. S druge strane, manju emocionalnost i veću kontrolu u odnosu na adolescente pokazuju majke koje žive na selu. Ovakvi rezultati upućuju na zaključak da život u gradu pridonosi boljim odnosima između majke i adolescenta. Ovakav, različit, smjer ovih dviju dimenzija roditeljstva očekivan je s obzirom na korelacije među njima. Naime, ove dvije dimenzije čine dva pola jednoga kontinuuma i samim time su negativno povezane.

U ovom dijelu rasprave treba zaključiti da postoje specifičnosti kad govorimo o utjecaju sociodemografskih obilježja na obiteljske interakcije prema kojima se ove dvije skupine

adolescenata razlikuju. Kontekstualni činitelji, kao što su zaposlenje majke, i socijalno okruženje, kao što su selo i grad, jedna je od skupina determinanti roditeljstva (Belsky, 1984.).

Ako ove razlike u interakcijama stavimo u širi društveni kontekst, odnosno pokušamo ih objasniti pripadnošću kulturi, dobivamo odgovor da se naše dvije skupine adolescenata ne razlikuju u procjenama obiteljskih interakcija. Drugim riječima, pripadnost državi ne utječe na procjenu kvalitete obiteljskih interakcija. Adolescenti dvije države jednako procjenjuju roditeljsko ponašanje i interakciju s roditeljima na dvije temeljne dimenzije: toplini i nadzoru. Dobivenu razliku u procjeni zadovoljstva obiteljskom dinamikom i osjećaja koje adolescent ima prema obitelji kao cjelini možemo objasniti razlikama u mjestu življenja i razini majčine naobrazbe. Selo kao mjesto življenja i niža naobrazba majki može objasniti veće zadovoljstvo obiteljskim životom kod adolescenata iz Bosne i Hercegovine. Ovim istraživanjem potvrdili smo pretpostavke o sličnosti u doživljaju roditeljstva kod dvije skupine adolescenata. Razlike u doživljaju roditeljskoga ponašanja nisu zabilježene.

ZAKLJUČAK

Suvremena kroskulturalna istraživanja razvoja usmjerena su na ispitivanje specifičnosti kulturnoga konteksta i njegova utjecaja na razvoj. Pretpostavka je da kultura definirana kao "specifičan sklop vjerovanja, vrijednosti i socijalnih normi" podjednako i na sličan način utječe na ponašanje pojedinaca koji u njoj žive (Stankov i Lee, 2007.).

Rezultati ovog istraživanja upućuju na zaključak da neke sociodemografske varijable, odnosno kontekstualni činitelji – osobito mjesto življenja, razina naobrazbe roditelja i zaposlenje majke – utječu na kvalitetu obiteljskih interakcija. Međutim, pripadnost državi nema značajnog utjecaja na procjenu kvalitete obiteljskih interakcija kod adolescenata iz središnje Bosne i Hercegovine te središnjega dijela Dalmacije u Republici Hrvatskoj.

S obzirom na spoznaje o važnosti roditeljskog utjecaja na razvoj, treba istaknuti nužnost permanentnog istraživanja roditeljstva i u vlastitoj sredini i u drugim kulturama, osobito u vrijeme snažnih društvenih i ekonomskih promjena.

Buduća istraživanja trebala bi istražiti ulogu i drugih ekoloških faktora koje nismo mjerili u ovom istraživanju, a koji jamačno utječu na stilove roditeljstva, odnosno odgojne ciljeve i očekivanja koja se postavljaju pred dijete. Neki od tih faktora jesu: politička tradicija, institucije škole i Crkve, vjersko opredjeljenje, socijalna stratifikacija, mobilnost stanovništva, zadovoljstvo bračnih partnera, zadovoljstvo poslom i sl.

LITERATURA

- Bradford, K., Barber, B. K., Olsen, J. A., Maughan, S. L., Erickson, L. D., Ward, D. i Stolz, H. E. (2003.), A Multi-National Study of Interparental Conflict, Parenting, and Adolescent Functioning: South Africa, Bangladesh, China, India, Bosnia, Germany, Palestine, Columbia, and the United States, *Marriage and Family Review*, 35 (3/4): 107-138.
- Belsky, J. (1984.), The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55: 83-96.
- Bennet, J. i Grimley, L. K. (2001.), *Parenting in the global community: A cross-cultural/international perspective. Handbook of Diversity in Parent Education*, San Diego: California.
- Bronfenbrenner, U. (1979.), *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Chen, Ch. i Farruggia, S. (2002.), Culture and Adolescent Development. U: W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes i D. N. Sattler (ur.), *Online Readings in Psychology and Culture* (Jedinica 11, Poglavlje 2).
- Chiu, Ch. i Hong, Y. (2006.), *Social Psychology of Culture*. New York: Psychology Press Taylor & Francis Group.
- Cooper, C. R. (1999.), Multiple Selves, Multiple Worlds: Cultural Perspectives on Individuality and Connectedness in Adolescent Development. U: A. S. Masten (ur.), *Cultural processes in child development* (str. 25-59), New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Ćubela Adorić, V. (2004.), Skala socijalne i emocionalne usamljenosti. U: A. Proroković, K. Lacković-Grgin, V. Ćubela Adorić, Z. Penezić (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, 2 (str. 52-61), Zadar, Sveučilište u Zadru.
- Durkin, K. (1995.), *Developmental Social Psychology*. USA, Blackwell Publishing.
- Fouts, H. N. (2004.), Social Contexts of Weaning: The Importance of Cross-Cultural Studies. U: U. I. Gielen, J. Roopnarine (ur.), *Childhood and Adolescence: Cross-Cultural Perspectives and Applications* (str. 133-149), Westport, Praeger.
- Harris, J. R. (1995.), Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review*, 102 (3): 458-489.
- Harris, J. R. (2000.), Socialization, personality development, and the child's environment: Comment on Vandell. *Developmental Psychology*, 36: 711-723.
- Hart, C. H., Nelson, D. A., Robinson, C. C., Olsen, S. E., McNeilly-Choque, M. K. i McKee, T. R. (2000.), Russian parenting styles and family processes: Linkages with subtypes of victimization and aggression. U: K. A. Kerns, J. M. Contreras i A. M. Neal-Barnett (ur.), *Family and peers: Linking two social worlds* (str. 47-84), Westport, CT: Praeger.
- Hoblaj, A. i Črpić, G. (2000.), Bitne vrednote u odgoju mladih naraštaja s posebnim osvrtom na školski vjeronauk. *Bogoslovna smotra*, 70: 359-393.
- Hofstede, G. i McCrae, R. R. (2004.), Culture and personality revisited: Lending traits and dimensions of culture. *Cross-cultural Research*, 38 (1): 52-88.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 243-261

KLARIN, M.,
ŠIMIĆ SAŠIĆ, S.:
NEKE RAZLIKE U...

Kagitcibasi, C. (2002.), A model of family change in cultural context. U: W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes i D. N. Sattler (ur.), *Online Readings in Psychology and Culture* (Jedinica 13, Poglavlje 1), (<http://www.wwu.edu/~culture>), Center for Cross-Cultural Research, western Washington University, Bellingham Washington, USA.

Keller, H. (2002.), Culture and development: Developmental pathways to individualism and interrelatedness. U: W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hayes i D. N. Sattler (ur.), *Online Readings in Psychology and Culture* (Jedinica 11, Poglavlje 1), (<http://www.wwu.edu/~culture>), Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham Washington, USA.

Kirwood, T. (1983.), Self-conception among young British-Asian Muslims: confutation of a stereotype. U: G. Breakwell (ur.), *Threatened Identities*. Chichester, Wiley.

Klarin, M. (2006.), *Razvoj u kulturnom kontekstu – roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Macuka, I. (2004.), Skala percepcije obiteljskih odnosa. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, 2*, Zadar, Sveučilište u Zadru, 33-38.

Nelson, D. A., Nelson, L. J., Hart, C. H., Yang, C. i Jin, S. (2006.), Parenting and Peer-Group Behavior in Cultural Context. U: X. Chen, D. French i B. Schneider (ur.), *Peer relationships in cultural context* (str. 213-246), New York, Cambridge University Press.

Raboteg-Šarić, Z. i Rogić, I. (2002.), *Daleki život, bliski rub*, Zagreb: Institut Ivo Pilar.

Radin, F. (2002.), Vrijednosne hijerarhije i strukture. U: V. Ilišin i F. Radin (ur.), *Mladi uoči trećeg milenija* (str. 47-77), Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Rohner, R. P., Khaleque, A. i Cournoyer, D. E. (2003.), Cross-National Perspectives on parental Acceptance-Rejection Theory, *Marriage and Family Review*, 35 (3/4): 85-105.

Stankov, L. i Lee, L. (2007.), Culture; Ways of Thinking and Believing. *Suvremena psihologija*, 10/2: 237-257.

Trickett, E. J. i Buchanan, R. M. (2001.), The role of personal relationships in transitions: Contributions of an ecological perspective. U: B. Sarason, S. Duck (ur.), *Personal relationships: Implications for clinical and community psychology* (str. 141-159), John Wiley & Sons LTD.

Vandermaas-Peeler, M., King, C., Clayton, A., Holt, M., Kurtz, K., Maestri, L., Morris, E. i Woody, E. (2001.), Parental scaffolding during joint play with preschoolers. U: J. L. Roopnarine (ur.), *Play. Play and Culture Studies*, 4, 165-181.

Vasta, R., Haith, M. i Miller, S. (1997.), *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Vulić-Prtorić, A. (2004.), Skala kvalitete obiteljskih interakcija. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, 2*, Zadar, Sveučilište u Zadru, 24-33.

Wu, R., Robinson, C. C., Yang, C., Hart, C. H., Olsen, S. F. i Porter, C. L. (2002.), Similarities and differences in mother's parenting of preschoolers in China and the United States. *International Journal of Behavioral Development*, 26: 481-491.

Zervides, S. i Knowles, A. (2007.), Generational changes in parenting styles and the effect of culture. *Journal of Applied Psychology*, 3/1: 65-75.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 243-261

KLARIN, M.,
ŠIMIĆ ŠAŠIĆ, S.:
NEKE RAZLIKE U...

Differences in Family Interactions between Adolescents from the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina: Cross-Cultural Perspective

Mira KLARIN, Slavica ŠIMIĆ ŠAŠIĆ
University of Zadar, Zadar

Parenting is a process that takes place within a characteristic place and time and should be studied as such. More and more often we come across emphasizing the necessity of cross-cultural research of parenting. Considering the differences in cultural norms, the parenting goals of a certain social community, we can assume that there are differences but also similarities in the parenting models of different cultural contexts. Unfortunately, there are few cross-cultural studies; therefore we can say that most development theories are based on research conducted in Western cultures (Bennet and Grimley, 2001; Fouts, 2004). We conducted the research with the aim to identify the similarities and differences in the perception of parenting between adolescents in two states: Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina. Research results point to the conclusion that families from the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina differ according to places where they live (urban/rural and house/flat), mother's and father's education, and mother's working status. As far as estimating parental behavior (emotionality, control), there was no recorded difference in the adolescents' estimate. The difference is significant in estimating the quality of family interactions. Adolescents from Bosnia and Herzegovina estimate the quality of their family interaction to be better than adolescents in Croatia. Therefore this difference is not a result of belonging to these states.

Key words: cross-cultural perspective, socio-demographic characteristics of families, parenting, behavior

Familiäre Interaktionen und diesbezügliche Unterschiede zwischen Adoleszenten in Kroatien und Bosnien und Herzegowina

Mira KLARIN, Slavica ŠIMIĆ ŠAŠIĆ
Universität Zadar, Zadar

Elternschaft ist ein unter charakteristischen räumlichen Bedingungen und über eine bedeutende Zeitspanne hinweg stattfindender Prozess und muss unter diesem Aspekt untersucht werden. Immer öfter wird die Forderung laut, das

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 243-261

KLARIN, M.,
ŠIMIĆ SAŠIĆ, S.:
NEKE RAZLIKE U...

Phänomen der Elternschaft im Rahmen cross-kultureller Untersuchungen zu beleuchten. Da sich die gesellschaftlichen Normen und erzieherischen Zielsetzungen von Gesellschaft zu Gesellschaft unterscheiden, ist auch von Unterschieden zwischen den jeweiligen Ausprägungen von Elternschaft auszugehen, doch sind Ähnlichkeiten zwischen den erzieherischen Modellen in verschiedenen kulturellen Kontexten nicht auszuschließen. Die Zahl cross-kultureller Studien ist jedoch leider gering, und die meisten theoretischen Ansätze gründen auf Forschungsarbeiten in westlichen Kulturen (Bennet und Grimley, 2001; Fouts, 2004). Die Verfasserinnen dieser Arbeit wollten ermitteln, wie Jugendliche aus zwei verschiedenen Staaten: Kroatien und Bosnien und Herzegowina, ihre Eltern erleben und welche Ähnlichkeiten und Unterschiede dabei festzustellen sind. Die Untersuchungsergebnisse lassen darauf schließen, dass sich kroatische und bosnisch-herzegowinische Familien je nach Wohnort (Stadt oder Land), Bildungsgrad sowie Arbeitsstatus der Eltern unterscheiden. Im Hinblick auf das Verhalten der Eltern (Emotionalität, Kontrolle) konnte in der Wahrnehmung der Jugendlichen kein Unterschied festgestellt werden. Unterschiedlich bewertet wurde jedoch die Qualität der Interaktion der Eltern untereinander. Adoleszenten aus Bosnien und Herzegowina schätzen die familiären Beziehungen besser ein als ihre Altersgenossen aus Kroatien. Diese Unterschiede gehen jedoch nicht auf den Umstand der Staatsangehörigkeit zurück, sondern auf Unterschiede zwischen bestimmten soziodemografischen Merkmalen der Untersuchungsteilnehmer.

Schlüsselbegriffe: Kultureller Kontext, soziodemografische Familienmerkmale, Elternschaft, Elternverhalten